

“Herkes İçin Ölümsüzlük!”: Anton Vidokle Filmlerinde Kozmoz Kavramı

Geliş Tarihi/Received: 10.12.2019
Kabul Tarihi/Accepted: 21.02.2020

Doç. Dr. Pelin TAN
Bard College, New York
Birleşik Sanatlar Fakültesi
pelintan@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6232-341X

ÖZ

Kozmizm bir tür Rus avangardistlerin teknolojik ütopya hareketi, hem düşünsel hem de görsel üretim üzerinde, 19.yüzyıl sonu ve 20.yüzyıl başında, Sovyetler Birliği'nde etkili olmuştur. 1920'li yıllarda kültürel üretimi etkilemiş olan Rus kozmizmi (Russian Cosmism) düşünür ve kütüphaneci Fedorov Nikolai (1829-1903) tarafından temelleri atılmış. Günümüz sanatçıları tekrar etkisi altına almaya başlayan Rus Kozmizmi ve teknolojik ütopya argümanlarının 21.yüzyıldaki olumsuzlayıcı tartışmalarının dışına çıkıp, gelecek üzerine insan ve tüm varlıklar hakkında spekülasyon bir dünya ve toplum kurgusu temsiliyetini içermekte. Yeni Rus Kozmizmi, özellikle Rus sanatçı ve kısa film yönetmeni Anton Vidokle'nin “Kosmos” üçlemesinde, hem gelecek toplumsallık tahayyülleri hem de günümüz evrenindeki diğer insan - dışı varlıklar, teknolojik distopyalar ve tüketim, sanatın geleceği gibi konulara odaklanarak kozmizm düşüncesini yeniden ele alıyor. Yönetmen için Kozmizm, teknolojik ütopyaların toplumsal sorunların çözüleceğine dair Rus Kozmizm düşüncesinde olduğu gibi olumsuzlayıcı bir rolü yok fakat şimdi ve geleceğe dair tümel bir spekülasyon anlayış ile hareketli imgelerin anlatıları ve kurgusunu tasarlamak adına, bu akımı 21.yüzyılda hatırlamak ve sorularını tekrar sormak kavramsal bağlamda yaratıcı tartışma sunmakta.

Anahtar Kelimeler: kozmoz, rus filmleri, film, sanat, nikolai fedorov, anton vidokle

Tan, P. (2020). “Herkes İçin Ölümsüzlük!”: Anton Vidokle Filmlerinde Kozmoz Kavramı. *ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3, ss. 135-148.

“Immortality for All!”: The Concept of Cosmos in Anton Vidokle Films

ABSTRACT

Cosmism, which was a techno-utopian movement as one of the main philosophies behind Russian avangardism, was influential during the end of the 19th century to the beginning of the 20th century in Soviet Union. Russian Cosmism that affected the cultural production in the 1920s was founded by the thinker and librariansi Fedorov Nikolai (1829-1903). In the 21th century, some artists/directors are revitalizing Russian Cosmism as a present and future thoughts for its potentialities of a speculative representation of the world and society among the recent dystopian technological social realities. This new approach, especially is taken by Russian artist and film director Anton Vidokle in this trilogy “Cosmos” that conveys Fedorov’s and Russian Cosmists’ writings within the discussion of the present and future social imaginations, a total view of entangled relation of human and non-humans, techno dystopias and consumption, the future of art. For the director, his understanding of Cosmism is not about the argumenting of a techno-utopia that will solve the problems of humanity and society; however, the philosophy has the potentialities in order to provide discussion and imagination for a speculative understanding of present and future cosmos of the 21th century. Thus, the moving image and creativity of film production influenced by this thought.

Keywords: cosmos, russian films, film, art, nikolai fedorov, anton vidokle

GİRİŞ

Bu makale, Rus sanatçı ve kısa film yönetmeni Anton Vidokle¹'nin Kozmoz serisi başlıklı filmlerinin referans aldığı 1920'li yılların Rus Kozmizmi düşüncesi, spekülatif gelecek tahayyülleri ve yönetmenin kullandığı karmaşık film kurgulama türlerini ele almaktadır. Kısa film serileri olarak birbirinden bağımsız imge ve konuyu yansıtan üçleme "*Immortality For All: a film trilogy on Russian Cosmism*"² (Herkes İçin Ölümsüzlük: Rus Kozmizmi Üzerine Bir Film Üçlemesi, Anton Vidokle, 2014-2017), yönetmenin, Rusya, Kazakistan'da 2014 ve 2017 yılı arasında çektiği üç filmi içeriyor: "This is Cosmos" (Bu Kozmoz, Anton Vidokle, 2014), "The Communist Revolution Was Caused By The Sun" (Komünist Devrime Güneş Sebep Oldu, Anton Vidokle, 2015), "Immortality and Resurrection for All!"³ (Herkes İçin Ölümsüzlük ve Diriliş!, Anton Vidokle, 2017). Ayrıca, Vidokle, yayınladığı yazılar ve verdiği röportajlarda Rus Kozmizminin güncel yorumlamasını yapmakta ve yaymakta; bu düşüncüyü filmlerinin düşünsel altyapısı olarak belirlemektedir. Kozmoz üçlemesinde Vidokle, Rus Kozminin 20.yüzyıldaki etkisini araştırır ve günümüz ile ilişkisini önerir. İlk filmde Kozmist düşüncenin temellerine geri döner; ikinci filmde kozmoloji ve siyaset arasındaki ilişkiye değinir; üçüncü filmde ise müze mekanını, Kozmist düşüncenin merkezinde yer alan Dirilisin mekanı olarak temalandırır. Makale, estetik bağlamda, kozmoz felsefesinin sanatsal düşünceye etkisi ve spekülatif gelecek tahayyüllerinin film gibi görsel imge üretimine yansıtılmasını ele alan bu üçlemeyi incelemektedir.

1. RUS KOZMİZM DÜŞÜNCESİ

Düşünür ve kütüphaneci Nikolai Fedorovich Fedorov (1828-1903)'un temelini attığı ve dönemin Fyodor Dostoevsky and Leo Tolstoy (edebiyat), Afanasi Fet (şair), and Konstantin Tsiolkovsky (astronot) gibi sanatçı, yazar ve bilim adamlarını etkilediği Rus Kozmizmi, bilim ve teknoloji ile gelişmiş gelecek toplumunu tümel evrensel bir fiziksel yeniden dirilişi önermişti. Teknolojik bir gelecek ütopyasını temel alan Fedorov'un düşünceleri, yeryüzündeki tüm insanlığı, gelişmiş teknoloji ile ölümsüzleştirilmesi,

¹ Anton Vidokle (1965), Rus Sanatçı /Film Yönetmeni, Moskova, Sovyetler Birliği. https://en.wikipedia.org/wiki/Anton_Vidokle

² Filmlerin dili Rusçadır, ve İngilizce altyazı.

³ Bu üçleme dışında, yönetmenin, Japonya'dan bir kurumun daveti ile ürettiği "Kozmozun Vatandaşları" (Citizens of the Cosmos, 2019) filmi vardır.

sonsuz yaşamın icat edilmesi ve atalarını, ölümlerini fiziksel olarak geri getirilmesi hem teknolojik iyimser bir ütopya hem de ontolojik bir varlık felsefesi olarak sunuyordu. Sovyetler Birliği'nin kurulması ile birlikte, endüstriyel dönemin üretimi, ütopyik toplumsal tahayyüller ve komünizmin toplumsal örgütlenmesi; dönemin birçok Rus sanatçı, bilim adamı ve besteciyi gelecek ütopyaları ve bilim kurguya dair etkilemiştir. Fedorov'un yaydığı Rus Kozmizm düşüncesi de bu bağlamda 1920'li yıllarda etkili olmuştur. Fedorov yazılarından kozmoz ve kaos, insanoğlunun topyekun diriliş, ölüm, ruh, müze mekanı, sanat ve toplumun rolü üzerine fikirlerini olumlayıcı teknolojik utopizm çerçevesinde geliştirmiştir. Kozmoz kavramı bu bağlamda evrende her şeyin sürekli bir akış ve döngü içinde olması anlamındadır. Vidokle ve Wood, Fedorov'un argümanlarını şöyle aktarmaktadırlar:

Öncelikle, ölüm yeni bir şekilde anlaşılmalıdır. Aynı şekilde ölen vücudu terk eden ruhun var olmaya devam etmesi gibi, ölümü de, insanoğlunun değişen bedensel durumu içinde anlayabiliriz. Fedorov'a göre, hasta bakımı için akıl ve bilgiyi kullanma konusundaki etik yükümlülüğümüz ölümün iyileşmesine uzanır: Ölüler cennetteki ruhlar olarak değil, bu dünyada bedensel biçimleriyle tüm anılar ve bilgileri ile birlikte var olurlar. Bu bakış açısından hareketle, tarih, geçmiş ve mezarlık inanılmaz potansiyel dolu bir alan haline gelir: hiçbir şey bitmez ve herkes ve her şey devam etmelidir. Fedorov'un “ortak görev” felsefesi böylece toplumsal ilişkilerin, üretici güçlerin, ekonominin ve politikanın fiziksel ölümsüzlük maddi dirilişe ulaşma konusundaki tekil hedefe doğru yeniden yönlendirilmesini gerektiriyor. (Groys, 2018, s. vii)

Fedorov'un düşünceleri takip eden felsefeciler, roman yazarları, şairler, avangard sanatçılar, bilim adamları, tip doktorları, aktivistler, devrimciler gibi birçok farklı pratikleri olan insanlardan oluşan Rus kozmistleri, insanlığın evrimsel gelişiminin henüz tamamlanmadığını öne sürerek, düşünme yetilerimizi kullanarak olumsuz olmak ve atalarımızı hayata yeniden döndürmek ana görevimiz olmalı. Rus kozmistleri, yaşadığımız evrenin olanaklarının, yeniden dirilecek ve ölümsüzleşecek geniş nüfus için yetersiz olduğu için; uzay yolculuğu, diğer gezegenleri sömürgeleştirme ve insanlığın uzayda yayılımını savunmuşlardır (Vidokle&Zhilyaev, 2016). Özetle, Rus Kozmizmi, Fedorov'un fikirlerini takip eden ve temelde ölümsüzlük ve teknolojik süreci yaşayan her insanın bedensel dirilişini temel alan bir felsefeye dayanır (Young, 2012).

Rus Kozmizmi, 20.yüzyıl başında komünist yönetim ve ilerlemeci, homojen teknokratik bir soyutlamayı içeren toplumsallık fikirlerine hakim Rus fütüristleri ve konstrüktivistlerinden farklı yerde dururlar. Rus sanat felsefecisi Boris Groys, Rus Kozmizmin, neredeyse Rus avangardizmin futuristik projelerine bir karşı - proje

olarak durduğunu belirtir. Teknoloji ve gelecek toplum ilişkisinde bakışları farklıdır: “Rus fütüristleri, teknolojiyi ‘eski dünyanın’ yıkılması ve sıfırdan başlayacak yeni dünyanın inşasına yol açacak olan bir kuvvet olarak gördüler. Bunun tam tersine, Rus Kozmistler ise, teknolojiyi, geçmiş nesilden bir sonrakine beklentileri iletebilecek hakikaten güçlü bir Mesihçi kuvvet olarak gördüler. (Groys, 2018). Groys, Fedorov’un 1903 yılındaki ölümüne kadar felsefi düşüncelerini içeren “Ortak Görev Felsefesi” (Philosophy of the Common Task)⁴ adlı kitabı, ona hayranlık duyan ve etkilenen Tolstoy veya Dostoevsky gibi yazarları içeren kapalı bir entelektüel çevre içinde kaldığını belirterek, felsefecinin ölümünden sonra yine Rusya içinde olsa da artan bir ilgi ile daha çok okunduğunu söylemektedir.

2. KOZMİZM VE SANAT

Rus kozmizm uzmanı filolog Anastasia Gacheva, Fedorov’un estetik anlayışını şöyle yorumlar:

Kozmist estetik, ölümsüzlük teması ile yakından ilişkilidir. “Hayat iyidir, ölüm kötülüktür” diyerek, “ölümsüz yaşam gerçek iyidir, ölüm gerçek kötülüktür” diyen Fedorov, iyi kategorisini sadece yaşam kategorisiyle değil, ontoloji ile etiği de birleştirir; ayrıca, daha sonraki makalelerinden birinde Vladimir Solovyov’un “kozmetik büyüme” olarak adlandırdığı şeye katılarak, hayatı ölümsüzlüğe yükselmek için çabalamak olarak yorumluyor. (Gacheva, 2018)

Kozmist fikirler, özellikle 1920’li yıllarda Rus kültürel üretimi içinde yer alan şair, film ve tiyatro yönetmenlerini, roman yazarlarını, mimar ve bestecileri kapsayan Sovyet avangartlarını etkilemiştir. Uzay çalışmaları ve uzay mekiklerinin tasarımı hem Aydınlanma düşüncesinden miras kalan insanoğlunun evrendeki hakimiyetini hümanizm söylemi içinde ve adına yaymak hem de hızla ilerleyen 19.yüzyıl sonu endüstri dönemi ile teknolojik gelişimin sunduğu geleceğe dair ilerlemeci iyimser tahayyüller yeni Sovyetler Birliğindeki komünist toplumcu söylemde yerini bulmuştu. Biocosmistler olarak kendini adlandıran kültür üreticileri Proletkult adında geniş bir kültür derneği kurarak St. Petersburg ve Moskova’da manifestolar, makaleler, gazeteler basmışlardır. O dönemde Trotsky tarafından Stalin’e karşı desteklenen bu dernek, Stalin’in siyasi zaferi ile son bulmuştur. Dernek üyesi birçok sanatçı ve bilim adamı sürgüne gönderilmiş, baskı görmüş hatta öldürülmüştür. 1930’lu yıllarda

Kozmizme dair fikirler, büyük ihtimalle ölümsüzlük, diriliş ve kozmoz gibi kavramların
4 Fedorov, N.F. (1990), What Was Man Created For? The Philosophy of the Common Task, Selected works, çev. Rusçadan İngilizceye Koutaissoff, E. ve Minto, M., Bath, Honeyglan Publishing L’Age d’Homme.

mistisizme ve fantastik hayallere yakınlığı yüzünden tamamen tehlikeli bulunmuştur. Rus Kozmizm düşüncesi ile ilgili uzay çalışmaları ise askeri emeller doğrultusunda devam etmiştir (Vidokle&Wood, 2018, s.ix).

Vidokle, Rus kozmistleri ve sanat arasında ölümsüzlük bağlamında yorumladığı ortak bir noktadan şöyle bahsediyor:

Bence sanatçılar zaten, en azından ölümsüzlük potansiyeli taşıyorlar. Tıpkı kralların iki bedeni olduğunu söyledikleri gibi: birisi yaşlanan, hasta olan ve ölen fiziksel beden; diğeri ise siyasi olan yani yok edilemez ve ölümsüz olan. Belki de sanatçılar da iki farklı bedeni işgal ediyorlar. Bu bağlamda, Duchamp ya da Dostoyevski hala hayattalar. Çünkü onların toplumdaki canlı varlıkları hala ölümleri ve fiziki bedenlerinin ötesinde. Bence böyle düşündüğümüzde, sanatsal yaratım süreci sürekli fiziksel, zihinsel ya da dünyevi limitleri aşmaya çalışıyor. Bu tür bir teşebbüs çoğunlukla başarılı olamıyor fakat her zaman ölümü aşma potansiyeli taşıyor. (Vidokle & Zhilyaev, 2016)

Yönetmen, Rus Kozmistlerin bilinmezci, içsel tarafına değil; sanat yapıtında ölümsüzlük olgusu ve bedensel olarak yeniden dirilişin olası gelecek toplum tahayyüllerine odaklanıyor. Ayrıca, Üçlemenin üçüncü filminde, Fedorov'un ölümsüz mekanı olarak üzerinde durduğu "müze" mekanına, Vidokle modernizmin ve sonsuzluğun temsil edildiği mekan olarak odaklanır.

3. HERKES İÇİN ÖLÜMSÜZLÜK VE DİRİLİŞ

3.1. Filmler ve Temaları

Vidokle ile yapılan bir söyleşide, yönetmen filmlerinde, Kozmistlerin amaçları ve doktrinleri yanında, aslında esas ilgisini spekülatif toplumsallık düşüncesinin çektiğini belirtir:

Kişisel olarak ölümsüzlük tutkusu ve diriliş ya da hatta uzay yolculuğu ilgimi pek çekmiyor. Esas ilgilendiğim, bahsi geçen ana organizasyonel prensipler çerçevesinde yapılan bir toplumu hayal etmeye yol açacak bir tür perspektif. Yaşadığımız toplum, yeniden üretim, ölüm, mülkün transferi, yerçekimine maruz kalmak, yiyeceklere ve oksijene bağımlı olmak gibi birçok şeye dayanmakta. Bu koşullar tam anlamıyla her şeyi belirliyor. Böylece, şeyleri farklı düşünmeye çalışmak ilginç hale geliyor, bu Kozmistlerin düşüncelerinde, sanat, belirli yaşam seçimlerinde yaptıkları gibi... Çünkü koşullar değişebilir ve evrim devam eden bir şeydir (Vidokle&Gillick, 2017).

“Ölüm olmayan Sanat” (Art without Death) mottosunu tekrarlayan Vidokle; ölümü barındırmayan sanat diyerek, sanat yapıtı ve sanat anlayışlarının ölümsüz olması ve sonsuza dek yaşamaları ile bağlantılandırarak bir metafor kurar ve Rus

Kozmistlerin bakış açısı ile günümüzü yorumlar. Rus Kozmistlerinde olduğu gibi ölümsüzlüğü, fantastik, metafiziksel ve mistik bir şey olarak algılamak yerine, günümüz toplumlarında yaşananlar adına ölümsüzlük söylemine pragmatik baktığını belirtir. Örneğin, şiddetin ve militarizmin sona ermesi, yiyecek kıtlığının önlenmesi, sağlık sisteminin geliştirilmesi vb. gibi. Vidokle için Kozmizm, herkesin daha sağlıklı, daha uzun hatta ölmeden yaşaması için kaynaklarımızın yeniden eşit dağıtımı ile ilgilidir (Vidokle, 2017).

Yönetmen, çekimden sonraki kurgu malzemelerinin çokluğu ve konunun genişliğinden dolayı film üçlemesi yapma nedenini şöyle açıklar:

İlk planım Kozmizm üzerine uzun metrajlı bir film yapmaktı, fakat araştırma yaptıkça, ve sonra filmi çekip, kurguda elimdeki malzemeye bakınca; uzun metrajlı filmin imkansız olduğunu anladım. Nedeni de, bu akımın konusunun çok geniş ve sanattan edebiyata, şiir, tiyatro, film, mimarlık, tasarım, bilim ve teknoloji, tıp, felsefe, siyaset, sosyal organizasyona kadar birçok boyutu olmasıydı. ss. 59-60 AV. (Art without Death: Conversation on Russian Cosmism, 2017).

Vidokle, böylece yarım saatlik üç film şeklinde bir seri üretmiştir. Üçlemenin ilk filmi "This is Cosmos" (Bu Kozmos), kozmizm akımının çeşitli öncülerinin düşüncelerini kolaj şeklinde temalandırarak kozmizmin genel içeriğine odaklanıyor. Yönetmen, üçlemenin ilk filmi belirli manifestal fikirleri daha derinlemesine ele alması ile bir sonraki filmlerine bir tür giriş niteliğinde olarak tanımlıyor (Vidokle, 2017, s.59). Filmde, şiir, felsefi metin, bilimsel metinler, akademik makaleler ve tarihi çalışmaları kullanarak özellikle felsefeci Fedorov'un ölümün bir hata olduğunu, çünkü kozmosun enerjisinin yok edilemez ve gerçek dinin atalarımız ve doğru sosyal eşitsizliğin ise hepimiz için ölümsüzlük olduğunu içeren yazılarını temel alıyor. Ölümden sonra tekrar dirilişin gelişmiş bilimsel metotlarla yapılacağı ve yaşamın uzatıldığı düşüncesi ilk filmde tanımlanıyor. Vidokle, Rus Kozmistlerin amaçlarını yorumlayarak, kozmoz kavramının yeryüzünün dışında olmadığını tam tersine yeryüzünde kozmoz yaratmak istediklerini belirtiyor (Anton Vidokle ile kişisel görüşme, Tan, 2019).

Görsel 1. *This is Cosmos (Bu Kozmos)*

“*The Communist Revolution Was Caused By the Sun*”(Komünist Devrime Güneş Sebep Oldu, 2015) başlıklı ikinci filmde ise, Rus Kozmizmi akımının içinde yer alması yüzünden Karaganda'ya sürgün edilen biyofizikçi Alexander Chizhevsky'nin yapıtları ve düşüncelerine odaklanır. Sovyetler Birliği'nin uzay programlarının yani sıra çalışma kamplarını da kurmuş olduğu eski sömürge ülkesi Kazakistan'da Karaganda şehrini, yönetmen filminin mekanı ve peyzajı olarak seçer. Bir yandan hayali bir bilim adamı/kadını ve güneş emisyon cihazı kırsal mekana yerleştirilmiş iken bir yandan da Chizhevsky'nin bilimsel çalışmalarının izini sürer. Yönetmen, Sovyet komünizmi sonrası natüralist bir kırsal yaşam imgesini toplumsal gerçekçi bir tarzda, profesyonel oyuncu olmayan halktan insanlarla birlikte kameraya yansıtır. Filmde yansıtılan iki tür gerçek çatışmayan fakat farklı şekilde sunulur: Bir yandan unutulmuş komünist bir yönetim geçmiş ve totaliter baskı içinde araçsallaştırılmış modernist teknokrat düşüncenin bilimsel icatları atılımı; bir yandan da geçmiş Rus kozmizm hareketini takip eden bilim adamı Chizhevsky'nin sürgün edildiği günümüzde kırsal halkın hala kendi gelenekleri ile yaşadığı bir yer.

Görsel 2. *“The Communist Revolution Was Caused By the Sun”*

(Komünist Devrime Güneş Sebep Oldu)

Üçlemenin üçüncü filmi “Immortality and Resurrection For All!” (Herkes için Ölümsüzlük ve Diriliş, 2017) ise, Devlet Tretiyakov Galerisi, Moskova Zooloji Müzesi, Lenin Kütüphanesi ve Devrim Müzesi'nde çekilmiş ve müze mekanını bir diriliş alanı olarak ele almıştır. Filmde yönetmen, Fedorov'un, başka yazarların ve kendi metninden derlediği bir metin okuyor. Bu film Fedorov'un 1880'lerde yazdığı, yaşamın maddi olarak yeniden dirilmesinin bir aracı olan müzecilik ve arşivleme, restorasyon ve koruma tekniklerine odaklanıyor. Filmin ikinci yarısında ortaya çıkan bir mumyanın müzede dolaşarak müze ziyaretçileri ile iletişime geçerek canlanmasını tablolar, Maleviç'in Siyah Meydanı, Rodchenko'nun mekansal yapıları, doldurulmuş çeşitli canlılar, hayvanlar, Rusya Devrimi eserleri ve iskeletler arasında seyrediyoruz. Film Fedorov'un yazılarını ileten, çağdaş bir görselleştirme yaratmayı amaçlıyor (Anton Vidokle ile Kişisel Görüşme, Tan, Mart 2019).

Yönetmene göre, Fedorov sanat ve ölümsüzlük ilişkisi üzerine düşüncelerini, ölümsüzlüğün sanat yolu ile aktarılması olarak yorumluyor. Vidokle, geçmişe dair bildiğimiz her şeyin; edebiyat, şiir, heykel, resim, dekoratif nesne, mimari kalıntılar gibi muhafaza edilmiş yapıtlar ile bize iletildiğini belirtir. Müze bu bağlamda önemli bir diriliş mekanıdır ve günümüz müzesi daha radikal ve esnek bir kurum olmalıdır. Bu tür bir evrensel müzenin Fedorov'un düşüncelerine benzer olabileceğini belirtir Vidokle (Vidokle & Zhilyaev, 2016), Groys da, Fedorov'un yazılarında müze mekanının bir yeniden diriliş mekanı olduğunu ve teknolojinin aslında bu mekanda geçmiş ve gelecek arasında bir köprü olduğunu belirtir. (Groys, 2018, s.6).

Görsel 3. “The Communist Revolution Was Caused By the Sun”

(Komünist Devrime Güneş Sebep Oldu)

3.2. Kurgu Analizleri

Vidokle'nin Kozmoz film üçlemesinde öne çıkan kurgusal özellikler, yönetmenin hareketli imge kurgusu içinde seçtiği kendi öznel görsel üretim tercihini de yansıtıyor. Bu kurgusal özellikleri sadece kavramsal içerik olarak değil aynı zamanda aslında kavramsal içeriğinden ayırt edemeyeceğimiz bütünlüklü çoklu kurgu stilini içeriyor. Görsel anlamda hem mekan hem de özneler üzerinden hayali bir temsili mekan yaratırken bir yandan da yarı-dokümanter dili de içeren ve profesyonel oyuncu olmayan insanların da yer aldığı gündelik yaşamdan sekanslara odaklanıyor. Filmde içeriğin soyutlaştığı sahne sekansları ve peyzajlar dışında, teknik olarak da örneğin müzik, renk ve metin ile yabancılaşma etkisini kullanarak filmlerde iki düzlem yaratıyor. İlki, yabancılaşma etkisinin dışlaştırıcı değil, tam tersine izleyiciyi yarı dokümanter ve gerçekçi izlenimleri kurgulanmış sahnelerle bütünleştirerek içine alması. İkincisi, Kozmizm doktrinlerinin temeli olan tekno-gelecek ütopyaları ile günümüz tüketim distopyalarını hatırlatan yabancılaştırıcı etkiler içermesi. Sanatçı bu etkileri renk, ses ve reklam benzeri cümlelerle veriyor. Örneğin; kırmızı renk kullanarak altyazılı reklama benzer ekran hakkında uyarı veren altyazının olduğu sahne gibi. Kurgu efektini bazen gerçekçi bir şekilde bazen de tam tersine fantastik bir biçimde sunuyor. Yönetmenin, çoklu tarzda oyuncu ve efekt kullanımını; genel temanın film içinde taşınması ve izleyiciye iletilmesi yanı sıra; genel bir sinema akımının (genre)dışına çıkmak istemesi olarak da yorumlanabilir. Filmlerin ortak önemli bir özelliği yönetmenin performatif alegoriye sıklıkla başvurması.

Bitki, hayvan gibi insan olmayan varlıklar ve natüralist bir romantizmi barındırmayan yeryüzü peyzajları; Vidokle'nin filmlerinde önemli figüratif öğeler olarak yer alıyor. Filmde insan dışındaki anlatıcılar olarak adlandırabileceğimiz peyzaj, hayvan, bitki elemanları; filmlerin kurgularında görsel ve düşünsel anlatımı tamamlayan önemli roller üstleniyorlar diyebiliriz. Bu bağlamda, insanın ve toplumun geleceğine, insanın ölümsüzlüğüne odaklı fakat bir yandan anti-hümanist değerleri içeren radikal hümanist düşünce biçimi olarak adlandırabileceğimiz Rus Kozmizm'in aksine Vidokle'nin filmlerinde Kozmoz düşüncesini ve evrenini daha kapsayıcı görüyoruz.

Üçlemede "mekan" görsel anlamda ve bir metafor olarak önemli bir eleman

olarak karşımıza çıkıyor. Filmlerdeki mekanlar iç mekan ve dış doğal peyzaj olarak ikiye ayrılıyor. Müze mekanı ve diğer kapalı mekanlar gerçek mekanlar olsa da filmlerde kurgu efekti, senaryo ve oyuncular ile Fedorov'un ve yönetmenin Rus Kozmizmi üzerine düşüncelerini taşıyan kurgusal mekanlar olarak yer alıyor. Örneğin, Moskova Zooloji Müzesinde olduğu gibi. İkinci açık mekanlar ise, kırsal ve endüstriyel mekanlar olarak izleyiciye sunuluyor. Bu mekanlar, doğa peyzajı, mezarlık (hem fiziksel hem de taşıdığı anlam bakımından metaforik olarak müzenin zıt tarafında yer alan), işlevini yitirmiş ve Sovyetler Birliği'nin geçmiş modernist mirasına işaret eden endüstriyel alan. Ölümsüzlük ve yaşamsallık (dirimsellik) arasındaki zıtlık bu mekanlarla bütüncül bir şekilde yansıtılmaya çalışılmaktadır.

Vidokle'nin filmlerinde ses ve renk önemli bir kurgusal düzlemdir. Yönetmen her filmin ses çalışması için bir ses sanatçısı ile çalışarak her film için özel ses/müzik parçaları üretir. Ses/müzik, hem efekt üretme de hem de filmin temasını izleyiciye taşımada genel kurgu içinde ana rollerden birini üstlenir. Vidokle kendi yazılarını, Rus Kozmistlerin ve üzerine yazılmış makaleleri bir araya getirdiği metinleri kendi sesi ile filmlerinde okur. Bu şöyle değerlendirilebilir: Yönetmenin, bir sanatçı olarak sanatın üretim nesnesi olan ölümsüzlük kavramı ile uğraşı; diğer yandan teknik anlamda filmin yönetmeni olarak film içerisinde metinleri okuyarak sadece kamera arkasında değil önünde de yer alarak müdahale etmesi.

Yönetmen, filmlerindeki kurgusal mekanlardaki mizansenlerin suni ışık ve renkleri ile; doğal mekanlardaki doğa peyzajı ve gündelik yaşamdaki ışık ve renkleri dengelemek için renk kurgusu uygular. Böylece, fantastik ve doğal yansıtılma şekilleri dengeli ve bütüncül bir şekilde izleyiciye ulaşır ve amaçladığı temayı film içinde taşır.

SONUÇ

Bu makale, sanatçı ve film yönetmeni Anton Vidokle'nin, 1920'li yıllarda etkili olmuş ve sonra tarihte unutulmuş olan gelecek tekno-ütopyalara, insanın teknoloji ile tekrar dirilmesi ve ölümsüzlük fikrine odaklanan Rus Kozmizm düşünce akımını tekrar canlandırarak günümüz toplum ve kurumsal kriz çerçevesinde kurguladığı Kozmoz adlı film üçlemesini ele alıyor. Yazıdaki amaç, çoklu kurgu ve tarz içeren bütünsel

bir film üçlemesini deneysel film ve kurgu tanımıyla güncellenen bir erken 20.yüzyıl avangart hareketin düşüncesi ile değerlendirerek filmleri irdelemektir.

Vidokle, görsel sanatçılar İlya Kabakov ve Andrei Monastyrski'nin yapıtlarından ve düşüncelerinden çok etkilendiğinden bahsetmektedir. Özellikle ilk Kozmoz filminde bu sanatçıların etkilerini taşıdığı belirtmektedir. Fakat Vidokle kendisini bu sanatçıların ait olduğu Moskova kavramsal geleneğinde görmemektedir. Nesil farkına rağmen uzun yıllardır bu sanatçılarla entelektüel bir dostluk sürdüren Vidokle şöyle belirtir: “*Bu iki sanatçıya çok hayranım, fakat kendimi Moskova kavramsal sanat geleneğine herhangi bir şekilde ait hissetmiyorum. Bu sanat geleneği daha çok kapalı, post-yapısalcı, linguistik ve sistem analizlerine odaklanıyor. Sanatsal olarak bence başka yerden geldiğimi düşünüyorum, fakat nereden geldiğime emin değilim...*” (Vidokle, s.66, 2017). Yönetmen, filmleri ve Rus Kozmizmin düşünsel bağlamda canlandırılması için bir grup felsefeci ve sanatçı ile yazınsal üretim yapmıştır.

KAYNAKÇA

Groys, B. (Ed) (2018), *Russian Cosmism*, Cambridge, MIT Press Young, G.M. (2012), *The Russian Cosmists - The Esoteric Futurism of Nikolai Fedorov and His Followers*, New York, Oxford University Press

Çevrimiçi Sayfalar

Gacheva, A. (2018, Mart), “Art as the Overcoming of Death: From Nikolai Fedorov to the Cosmists of the 1920”, *E-flux Dergisi*, Sayı 89, <https://www.e-flux.com/journal/89/180332/art-as-the-overcoming-of-death-from-nikolai-fedorov-to-the-cosmists-of-the-1920s> Erisim Tarihi: 09.02.2020

Tenaglia, F. (2017), “Art Without Death: Russian Cosmism Share, Conversation between Anselm Franke”, *Boris Groys, Anton Vidokle, Arseny Zhilyaev, and Francesco Tenaglia*, *Mousse Magazine*, <http://moussomagazine.it/art-without-death-russian-cosmism-2017> Erisim Tarihi: 09.02.2020

Aranda, J. & Wood, B.K. & Vidokle, A. (Ed.) (2017), *Art without Death: Conversation Russian Cosmism*, e-flux, New York, Berlin, Sternberg Press.

Vidokle, A. & Gillick, L. (2017), “*This is Cosmos*”: *Introduced by Liam Gillick, Conversation between Anton Vidokle and Liam Gillick*, Vdrome <https://www.vdrome.org/anton-vidokle> Erisim Tarihi: 09.02.2020

Colomina, B. & Hirsch, N.&Vidokle, A.&Wigley, M.(Ed.) (2016), “Anton Vidokle and Arseny Zhilyaev: Art without Death”, *Elektronik Dergi: E-Flux Architecture*, 2016 İstanbul Tasarım Bienali “Biz İnsan Miyiz” Elektronik Yayın Serisi: Superhumanity, New York, İstanbul. <https://www.e-flux.com/architecture/superhumanity/91055/art-without-death/> Erisim Tarihi: 09.02.2020

Filmler (Bu makale için Sanatçının İzni ile kullanılmıştır) *This is Cosmos, 2014* (28:10 min, Rusça ve İngilizce altyazı)

The Communist Revolution Was Caused By The Sun, 2015 (33:36 min, Rusça ve İngilizce altyazı)

Immortality and Resurrection for All! 2017, (34:17 min, Rusça ve İngilizce altyazı)

Ek Okuma:

Fedorov, N.F. (1990), *What Was Man Created For? The Philosophy of the Common Task*, Selected works, (Ruscadan İngilizceye Cev. Elisabeth Koutaissoff ve Marilyn Minto), Honeyglen Publishing L'Age d'Homme, Bath.

Görseller:

Film görselleri bu makale için sanatçının izni ile kullanılmıştır. Hakları sanatçıya aittir.